

УДК 920

Бушин М.І., Черкаський державний технологічний університет

Професор Ілля Гаврилович Шульга – людина, вчений, краєзнавець

У статті висвітлюється життєвий та творчий шлях відомого українського історика Іллі Гавриловича Шульги (1921-1993).

The article illuminates the life and creative work of a well-know Ukrainian historian Ilya Havrylovych Shulha (1921-1993).

Бушин Микола Іванович (1938 р.н).
Доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історії України Черкаського державного технологічного університету, дійсний член Української академії науки національного процесу (1992), дійсний член Міжнародної академії інформатизації (1994), дійсний член Української академії історичних наук (1999), "Людина року-1998" (Американський Біографічний інститут). Закінчив історичний факультет Ужгородського державного університету у 1965 р. Автор близько 200 статей, брошур, монографій і навчальних посібників. Коло наукових інтересів – *історія України, соціальні технології, соціологія та політологія.*

*Історія була
його душею,
Україна – любов'ю.*

Про відомого українського історика Іллю Гавриловича Шульгу написано вже немало праць його учнями та колегами. Ілля Гаврилович належав до сучасних дослідників, які набули слави ще за свого життя.

Ким же був і яке місце посідав доктор історичних наук, професор, заслужений працівник вищої школи України, лауреат Республіканської премії імені М.Коцюбинського Ілля Гаврилович Шульга?

Народився 3 серпня 1921 року в селі Верещани Лисянського району Черкаської області в селянській сім'ї. Батько – Гаврило Устинович, мати – Марта Панасівна, першими вступили до колгоспу “Наша спілка”.

Ілля Гаврилович навчався у школі на “відмінно”, а після закінчення школи вступив до Черкаського сільськогосподарського технікуму на ветеринарне відділення. Технікум закінчив у 1940 році з відзнакою і був направлений на роботу у Колківський район Волинської області, де почав працювати головним ветеринарним спеціалістом районного земельного відділу.

І.Г. Шульга

І.Г. Шульга з членами історичного гуртка СШ селища Лисянка Київської області (1950 р.)

І.Г. Шульга зі студентами-практиками. СШ № 8, м. Вінниця

За станом здоров'я участі у Великій Вітчизняній війні (1941-1945 рр.) не брав. За вказівкою Колківського районного керівництва був евакуйований до Киргизії, де працював відповідальним лікарем комісії, яка контролювала постачання м'яса для фронту.

У цей період Ілля Гаврилович дізнався про набір студентів на навчання до Ростовського державного університету, який знаходився тоді в Оші. Подавши необхідні документи, був зарахований на біологічний факультет, але за бажанням Іллі Гавриловича навчався на історичному факультеті. Потім він перевівся до Чернівецького, а згодом до Львівського державного університету імені Івана Франка, який закінчив у 1948 році. Тут він слухав лекції таких визначних істориків, як Іван Крип'якевич, Мирон Кордуба, Іван Білякевич.

Лекції професора Мирона Кордуби полонили Іллю Гавриловича не лише своєю змістовністю, але й мистецтвом володіння аудиторією, винятковою пунктуальністю. Мирон Кордуба дуже часто наголошував, що справжня історія вивчається в архівах та бібліотеках.

Університетські роки дали Іллі Шульзі дуже багато, вони фактично визначили його подальшу долю. Він навчився працювати в архівах, збираючи безцінні історичні дані про життя українського народу.

За призначенням Ілля Гаврилович поїхав працювати на рідну Черкащину у Лисянський район, спочатку вчителем Виноградської середньої школі, а потім директором Лисянської середньої школи (нині середня школа № 1).

Обіймаючи посаду директора Лисянської середньої школи, Ілля Гаврилович насамперед зайнявся ремонтом старої земської школи, організував історичний гурток для учнів старших класів. Гуртківці друкували у газеті свої статті, випускали рукописні альманахи, брали участь у конкурсах.

Ілля Гаврилович Шульга працював творчо і самовіддано, але він мріяв займатися науково-дослідною роботою. А для того, щоб навчатися далі, необхідна була згода Лисянського районного відділу народної освіти. На той час завідувачем райвно працювала людина високої культури у взаєминах з людьми, людина, яка знала педагогіку і шкільну справу, цінувала педагогічні кадри району, вміла працювати – Сергій Герасимович Савранський. Він помітив, що молодий директор школи має потяг до наукової роботи.

Одного разу Ілля Гаврилович сказав Сергію Герасимовичу, що хоче продовжувати навчання

Завідуючі кафедрами Ужгородського університету (1958 р.).
І.Г.Шульга – третій справа

Вінницькі, миколаївські та кам'янець-подільські науковці – учасники історико-краєзнавчої конференції у м. Вінниця (1982 р.)

в аспірантурі. Той доброзичливо подивився на нього і, схвально посміхаючись, сказав: “Ну, що ж, Ілля, вчись і будь гідним вченим українського народу” [1]. Цим і благословив І.Г.Шульга, відпустивши його з посади директора Лисянської середньої школи у далеку наукову дорогу.

Невдовзі І.Г.Шульга став аспірантом Інституту історії НАН України. Він дуже часто розповідав про свого керівника, професора В.Голобуцького, який говорив: “Навіщо вам велика наука. Ви ж з села. Там Вам і працювати...” [2].

Але Ілля Гаврилович – людина наполеглива. Постійно працюючи в архівах, достроково захищає у 1954 р. кандидатську дисертацію, яку не підтримував науковий керівник. Тема дисертації: “Розвиток товарного виробництва і торгівлі на території Лівобережної України в другій половині XVIII століття” [3]. Після захисту дисертації працює викладачем в Ужгородському державному університеті.

У 1965 р. молодий вчений захищає докторську дисертацію на тему: “Соціально-економічні відносини і класова боротьба на Закарпатській Україні в період розпаду і кризи феодално-кріпосницького ладу (друга половина XVIII – перша половина XIX ст.)” [4].

В Ужгородському державному університеті змужнів не лише науковий, але й організаторський талант історика. Довгі роки І.Г.Шульга очолював кафедру історії, яка була однією з найкращих в університеті.

Перу Іллі Гавриловича належать монографії “Соціально-економічне становище Закарпаття в другій половині XVIII ст.” (1962) [5], “Зоря негасна” (1986) [6], “Людомор на Поділлі” (1993) [7], “Голод на Поділлі” (1993) [8]. І.Г.Шульга був співавтором багатьох фундаментальних колективних монографій, зокрема “Історія селянства Української РСР” [9], “Торжество історичної справедливості”, “Історія Української РСР”, “Історія міст і сіл УРСР”, “Шляхом до щастя: нариси історії Закарпаття” [10] та інші. У співавторстві з іншими науковцями він видав “Книгу для читання з історії Української РСР”.

Як справжній вчений І.Г.Шульга не уявляв себе без учнів, яким він передавав свої глибокі знання, любов до рідної історії. Під його керівництвом захистили докторські дисертації В.Є.Задорожний і О.С.Мазурок і підготовлено 7 кандидатів історичних наук [11]. Він був духовним наставником, людиною, яка щедро обдарувала інших історичними ідеями, цікавими думками щодо дослідження тих чи інших історичних явищ.

Стиль його керівництва далекий від диктату та нав’язування свого вирішення історичних проблем. Ілля Гаврилович умів цінувати думку іншого, ненав’язливо підказуючи раціональні шляхи розв’язання дослідницьких завдань.

І.Г.Шульга був студентським наставником. Його завжди можна було бачити серед студентів, він завжди брав участь у студентських дискусіях, з великим задоволенням слухав своїх “молодих колег”, як він називав студентів.

Ілля Гаврилович був людиною делікатною і тактовною. Один з дійсних членів Української академії історичних наук, Микола Іванович Бушин, який слухав змістовні лекції Іллі Гавриловича в Ужгородському державному університеті в 1960-1965 рр., згадує: “Добре пам’ятаю перші зустрічі з Іллею Гавриловичем. Він зайшов в аудиторію високий, статний, підтягнутий, привітний і усміхнений, але в той же час вимогливий. Кожна лекція вражала студентів глибиною історичного викладу. Його лекції зачаровували студентів, які охоче відвідували їх, бо це було

Ілля Гаврилович Шульга (в центрі) на Першотравневому параді в м. Вінниця

справді живе спілкування з історичною наукою” [12].

У Іллі Гавриловича не було головних і другорядних питань – всі вони були важливими. Якщо до нього зверталися з будь-яким питанням, то він завжди приділяв йому увагу і змістовно відповідав.

У 1963 році до нього звернувся директор Лисянської восьмирічної школи Черкаської області Савранський Сергій Герасимович, щоб він розповів про студента історичного факультету університету Бушина Миколу Івановича.

Ось що пише Ілля Гаврилович: “Сергію Герасимовичу, ви запитуєте мене про студента історичного факультету Бушина Миколу. Я добре знаю цього студента. Це добросовісний, ввічливий, чемний і жадібний до знань студент, виходець з бідної селянської сім’ї... Я читаю у них лекції і проводжу семінарські заняття. Цей студент жадібний до знань і має велике майбутнє.

Друзі шанують і поважають його за доброту, взаємодопомогу, товарицькість. Він є душою групи. До цих людських якостей можна додати ще й працелюбність, постійне самоствердження, жагу до знань, постійну роботу над собою. Микола – людина слова, відповідальність у всьому – одна з його характерних рис” [13].

Отже, підсумовуючи сказане, необхідно сказати, що професор Ілля Гаврилович Шульга залишається для нас людиною з великої літери. Він пішов від нас, але залишив своїм нащадкам багату і різноманітну спадщину.

Ілля Гаврилович – непересічний белетрист. Різномісний інтереси вченого виявилися у спробах художньої інтерпретації історичного минулого. З-під його пера вийшли повісті “Брате мій” – про боротьбу карпатських опришків, “Виглядала мати сина”, багато оповідань, дві книги-нариси про односельців та студентів групи, де упродовж трьох років він був старостою. Перша і друга книги називаються “Книги пам’яті”.

Талант науковця і публіциста переплітався із любов’ю до пісенного мистецтва. Ілля Гаврилович був закоханий в українську народну пісню. Не випадково він був засновником і душою чоловічої хорової капели Ужгородського державного університету “Боян”.

Ілля Гаврилович Шульга був пристрасним краєзнавцем. Він брав участь у першій Всесоюзній конференції з історичного краєзнавства (1987), в роботі краєзнавчого товариства “Поділля” і товариства української мови імені Т.Г.Шевченка.

Це був вчений, краєзнавець, громадянин, Людина з великої літери. “Історія була його душею, Україна – любов’ю”. Ці слова написані на пам’ятнику, що на центральному кладовищі Вінниці. Цими словами все сказано.

Література

1. Особистий архів професора М.І.Бушина.
2. Шульга Я. Калиновою алеєю – до безсмертя // Поділля. – 1999. – 14 липня.
3. Шульга І.Г. Розвиток товарного виробництва і торгівлі на території Лівобережної України в другій половині XVIII століття: Автореф. дис. ... канд. іст. наук /АН УРСР, Ін-т історії. – К., 1954. – 16 с.
4. Шульга І.Г. Соціально-економічні відносини і класова боротьба на Закарпатській Україні в період розкладу і кризи феодално-кріпосницького ладу (друга половина XVIII – перша половина XIX ст.): Автореф. дис. ... д-ра іст. наук /АН УРСР. Відділення економіки, історії, філософії і права. – К., 1965. – 38 с.
5. Шульга І.Г. Соціально-економічне становище Закарпаття в другій половині XVIII ст. – Ужгород: Вид-во УжДУ, 1962. – 181 с.
6. Шульга І.Г. Зоря не згасне: Про зв’язки Закарпаття з усією Україною та Росією. – Ужгород: Карпати, 1986. – 143 с.
7. Шульга І.Г. Людомор на Поділлі. – Вінниця: Республіканська асоціація українознавства, 1993. – 176 с.
8. Голод на Поділлі. – Вінниця: Континент-ПРИМ, 1993. – 224 с.
9. Історія селянства Української РСР: У 2 т. – К.: Наук. думка, 1967. – Т. 1, розд. IX, § 6; розд. X, § 8-10.
10. Шляхом до щастя: Нариси історії Закарпаття. – Ужгород: Карпати, 1975 – 295 с.
11. Задорожний В., Вереш М., Олашин М. // Педагоги – науковці. – Частина друга. – Ужгород, 2000. – С. 142.
12. Особистий архів професора М.І.Бушина.
13. Там само.

Надійшла до редколегії 22.03.2002 р.